

Graham H. Twelftree

London School of Theology, Anglia
graham.twelftree@lst.ac.uk
ORCID: 0000-0002-8697-7722

Jezus z czwartej Ewangelii – uzdrowiciel przynoszący życie od Boga¹

Jesus the Healer in the Fourth Gospel: Bringing Life from God

ABSTRACT: Compared to the Synoptic Gospels, in the Fourth Gospel there is a striking absence of stories of Jesus healing. There are no stories of the lame, those with fevers, withered limbs, dropsy, hemorrhages or lepers or those who are deaf, mute or demonized being healed. It has been supposed, then, that healing is feebly represented in the Fourth Gospel. This essay counters that view and seeks to set out the image of Jesus as healer the Fourth Gospel intended to offer. Notably, four of the seven miracle stories and the associated dialogues in this Gospel are related to healing. In his vocabulary John uses the term ‘signs’ for miracles giving the impression that there were more than the representative seven and, in turn, creating the impression that Jesus’ ministry was characterized by performing miracles that were primarily healings. Also, John’s overlapping use of the term ‘work’ for both Jesus’ ministry and for his miracles infuses Jesus’ entire ministry with the notion of the miraculous creative work of God as healer, conveying his life and presence as Saviour. In the stupendous miracle stories Jesus is portrayed as one with unparalleled power. In his healings Jesus is identified as the Messiah who brings life from God, so that in these stories God is most clearly seen as truly incarnate. In all the healing stories the Passion is echoed and adumbrated so that for John’s readers their experience of the presence of Jesus as healer is an experience of resurrection power that brings God’s life to them and the basis for their faith and evangelism.

KEYWORDS: Fourth Gospel, healer, healings, signs, miracles, work of Jesus, Passion

ABSTRAKT: W porównaniu z Ewangeliąmi synoptycznymi, w czwartej Ewangelii zwraca uwagę brak relacji o uzdrowieniach dokonywanych przez Jezusa. Nie ma

¹ Artykuł *Jesus the Healer in the Fourth Gospel: Bringing Life from God* został pierwotnie opublikowany w: *Portraits of Jesus in the Gospel of John: A Christological Spectrum*, ed. C.R. Koester, London 2019, s. 77–90. Tekst został przetłumaczony i opublikowany za zgodą autora tekstu oraz wydawcy.

opowieści o uzdrawianiu chromych, chorych na gorączkę, cierpiących z powodu uschłej kończyny, puchliny czy krwotoku; nie pojawiają się trędowaci, głusi, niemi ani opętani. Stąd pojawiło się przekonanie, że czwarta Ewangelia prawie nie zamieszcza relacji z uzdrowień. Autor niniejszego artykułu przeciwstawia się temu pogładowi i stara się przedstawić taki obraz Jezusa jako uzdrowiciela, jaki zamierzał zaoferować czwarty ewangelista. W tekście podkreślono, że cztery z siedmiu opowieści o cudach i związane z nimi dialogi w tej Ewangelii są związane z uzdrawianiem. W swoim słownictwie Jan używa terminu „znaki” w odniesieniu do cudów, sprawiając wrażenie, że było ich więcej niż siedem, co z kolei może sugerować, że posługa Jezusa charakteryzowała się dokonywaniem cudów, które były przede wszystkim uzdrowieniami. Zwrócono również uwagę, że nakładające się na siebie użycie przez Jana terminu „dzieło” zarówno w odniesieniu do posługi Jezusa, jak i jego cudów nasycą całą służbę Jezusa pojęciem cudownego, twórczego dzieła Boga jako uzdrowiciela, przekazującego swoje życie i obecność jako Zbawiciela. W opowieściach o zdumiewających cudach Jezus jest przedstawiany jako posiadający niezrównaną moc. W swoich uzdrowieniach Jezus jest identyfikowany jako Mesjasz, który przynosi życie od Boga, więc w tych historiach Bóg jest najwyraźniej postrzegany jako prawdziwie wcielony. Odnotowano również, że we wszystkich opowieściach o uzdrowieniach pobrzmiewa echo Męki Pańskiej, tak że dla czytelników Jana doświadczenie obecności Jezusa jako uzdrowiciela jest doświadczeniem mocy zmartwychwstania, która przynosi im życie Boże i stanowi podstawę ich wiary i ewangelizacji.

SŁOWA KLUCZOWE: czwarta Ewangelia, uzdrowiciel, uzdrowienia, znaki, cuda, dzieło Jezusa, Męka Pańska

Wstęp

Charles H. Dodd stwierdził, że „działalność Jezusa jako uzdrowiciela, zajmująca tak znaczną część narracji synoptycznej, a także mów podsumowujących Jego działalność, jak kerygmat z Dziejów Apostolskich 10,38, jest słabo reprezentowana w czwartej Ewangelii”². Rzeczywiście, z tej Ewangelii zniknęły historie o wyganianiu złych duchów, dominujące w narracji synoptycznej³, czy opowieści o uzdrowieniach chromych lub ludzi z uschniętymi kończynami⁴. Nie ma w tej księdze oczyszczeń trędowatych. Nie ma opisów uzdrawiania z gorączki, powstrzymywania krwotoków ani leczenia puchliny;

² C.H. Dodd, *Historical Tradition in the Fourth Gospel*, Cambridge 1963, s. 174.

³ Zob. G.H. Twelftree, *In the Name of Jesus: Exorcism Among Early Christians*, Grand Rapids 2007, s. 183–205, który zauważa, że śmierć na krzyżu w czwartej Ewangelii jest jednocześnie aktem uwolnienia od złego ducha (J 12,31).

⁴ Obok „niewidomych” (τυφλός) i „sparaliżowanych” (ξηρός), słowa „chromi” (χαλός) używa się w odniesieniu do niektórych spośród „wielu chorych” (πλήθος των ασθενούντων) szukających uzdrowienia przy sadzawce Betesda (J 5,3).

nie ma głuchych, którym przywracany jest słuch, ani niemych, którzy zaczynają mówią. Nie ma też wzmianek o uciszeniu burzy czy uschnięciu drzewa figowego. Co więcej, opowiadania są ułożone w innej kolejności, a słownictwo w nich użyte jest charakterystyczne.

W świetle tych obserwacji niniejsze rozważania mają na celu ustalenie, jaki obraz Jezusa jako uzdrowiciela zamieszcza czwarta Ewangelia i jaką rolę ten obraz odgrywa w zamyśle ewangelisty. Wykażemy, że – po pierwsze – wybór, a następnie układ opowieści o cudach zawiera wskazówki dotyczące intencji autora. Następnie rozważymy, jak należy rozumieć Jezusa jako uzdrowiciela w świetle charakterystycznego słownictwa związanego z opowiadaniem o cudach. W ostatniej części zostanie przeanalizowany materiał odnoszący się bezpośrednio do Jezusa jako uzdrowiciela, dzięki któremu można bardziej szczegółowo zrozumieć obraz nakreślony przez Jana i cel pracy ewangelisty. Zobaczymy, że obraz Jezusa jako uzdrowiciela jest wyraźnie zaznaczony, że dzieło Jezusa jako uzdrowiciela jest przedstawione jako zdumiewające i o niezrównanej mocy, i że ten obraz jest konieczny dla zrozumienia Jezusa jako będącego u Boga – jako Boga wcielonego – i jako pośrednika życia od Boga.

W dalszej części przyjmiemy, że czwarta Ewangelia rozwijała się w kilku etapach lub rewizjach, zaczynając od zbioru opowiadań o cudach, na których oparto materiał narracyjny⁵. Autor tych dwóch etapów prac dodał prolog, zaś z czasem inny autor – uzupełnienie⁶. Przyjmiemy również, że czwarty ewangelista w sposób twórczy korzystał z ewangelii synoptycznych, zamierzając uzupełnić i skorygować to, co czytelnicy pod koniec I wieku znali z tych innych tradycji o Jezusie⁷. Dla wygody nieznanego autora będzie określany jako Jan lub czwarty ewangelista. W niniejszej pracy nie będziemy rozważać, czy Ewangelia została napisana dla konkretnej wspólnoty czy dla szerszego grona czytelników⁸.

⁵ Por. B. Lindars, *Traditions behind the Fourth Gospel*, [w:] *L'Évangile de Jean: Sources, rédaction, théologie*, ed. M. de Jongc, serie: *Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium* 44, Gembloux 1977, s. 107–124.

⁶ Por. J. Ashton, *Understanding the Fourth Gospel*, Oxford 2007, s. 32–44, 137.

⁷ Por. F. Neirynck, *John and the Synoptics*, [w:] *L'Évangile de Jean: Sources, rédaction, théologie*, ed. M. de Jongc, serie: *Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium* 44, Leuven 1987, s. 73–106; A.T. Lincoln, *The Gospel According to Saint John*, serie: *Black's New Testament Commentaries*, London–New York 2005, s. 38.

⁸ Por. R. Bauckham, *The Audience of the Gospel of John*, [w:] R. Bauckham, *The Testimony of the Beloved Disciple: Narrative, History, and Theology in the Gospel of John*, Grand Rapids 2007, s. 113–123.

Wybór i układ opowieści o cudach

Gdybyśmy mogli zrozumieć, dlaczego niektóre typy opowieści o cudach – szczególnie te związane z uzdrowieniem – zostały wykluczone z czwartej Ewangelii, moglibyśmy lepiej wytłumaczyć te, które zostały zostawione do stworzenia obrazu Jezusa jako uzdrowiciela. Być może pewne umniejszenie obrazu Jezusa jako uzdrowiciela zostało zamierzone przez czwartego ewangelistę jako rodzaj korekty obrazów synoptyków⁹, ale nie jako główna intencja. Chociaż w czwartej Ewangelii liczba opowiadań o uzdrowieniu jest znacznie ograniczona, to jednak – uwzględniając wskrzeszenie Łazarza jako opowiadanie o uzdrowieniu (J 11,1–57)¹⁰ – cztery¹¹ z siedmiu opowieści o cudach w tekście tej Ewangelii przedstawiają Jezusa jako uzdrowiciela¹².

Intencja czwartego ewangelisty, by wykluczyć opowieści o wyganianiu złych duchów i inne uzdrowienia z obrazu Jezusa jako uzdrowiciela, staje się wyraźna, gdy zwrócimy uwagę na rodzaje wybranych przez niego opowiadań. Po pierwsze, wszystkie przekazy o cudach, które znalazły się w Ewangelii, łącznie z uzdrowieniami, były z rodzaju spektakularnych. Woda staje się winem; bliski śmierci chłopiec zostaje uzdrowiony na odległość trzydziestu kilometrów; sparaliżowany od lat mężczyzna zaczyna chodzić; tysiące ludzi zostaje nakarmionych niewielką ilością pożywienia; Jezus chodzi po morzu; człowiek niewidomy od urodzenia – widzi; a zmarły przed czterema dniami – ożywa.

Po drugie, opowieści o cudach wykorzystane przez czwartego ewangelistę miały być odczytywane jako wynik boskiego działania. Na przykład niezwykła relacja o chodzeniu Jezusa po morzu (J 6,16–21), włączona do tekstu Ewangelii

⁹ Czasownik *ἰάομαι* („uzdrowiać”) występuje tylko w 4,47; 5,13 i 12,40 (cytując Iz 6,10), czasownik *θεραπεύω* („uzdrowiać”) jedynie w J 5,10. Chociaż rzeczownik *ασθενεία* („słabość” lub „choroba”) występuje tylko w 5,5 i 11,4, czasownik *ἀσθενέω* („słaby” lub „chory”) pojawia się dziewięć razy (4,46; 5,3.7.13; 6,2; 11,1.2.3.6), a w pozostałych Ewangeliach występuje wyłącznie w Mt 10,8; 25,36.39; Mk 6,56; i Łk 4,40; 9,2.

¹⁰ Istnieją wyraźne wskazówki, że Ewangelista rozumiał tę historię jako uzdrowienie. Łazarz jest opisany jako mający „chorobę” (*ασθενεία*, J 11,4), a kilka razy mówi się o nim, że jest „chory” (*ἀσθενέω*, 11,1.2.3.6). Następnie, odnosząc się wstępnie do swojej działalności, Jezus wymieniając zarówno światło dnia jako czas swojej pracy, jak i „światło tego świata” (11,9), przywołuje to samo połączenie idei w uzdrowieniu niewidomego (9,4–5; por. A.T. Lincoln, *The Gospel...*, dz. cyt., s. 316). Również w pytaniu Żydów: „Czy Ten, który otworzył oczy niewidomemu, nie mógł sprawić, by on nie umarł?” (11,37) opowiadanie ponownie nawiązuje do tych wydarzeń, które dotyczą uzdrowienia.

¹¹ Por. J 4,46–54; 5,1–9; 9,1–7.

¹² Por. J 2,1–11; 4,46–54; 5,1–9; 6,1–15, 16–21; 9,1–7; 11,1–57.

prawdopodobnie bez większych zmian¹³, miała przywoływać na myśl działalność bogów i herosów, którzy chodzili po morzach i przez rzeki¹⁴.

W powyższych spostrzeżeniach tkwią najprawdopodobniej główne przyczyny wykluczenia opowieści o uwalnianiu od złych duchów. Uwolnienia nie były spektakularne, raczej zwykłe i nie zawsze klarowne¹⁵. Nie miały na celu przedstawienia pochodzenia czy tożsamości Jezusa ani boskiego wymiaru Jego działalności. Z tego też zapewne powodu inne rodzaje uzdrowień nie występują w czwartej Ewangelii¹⁶.

Układ opowiadań czwartego ewangelisty wskazuje również na to, co Alan Culpepper nazwał „ogromem Jezusa u Jana”¹⁷. Już z poetyckiego prologu wynika, że Jezus, który zostanie przedstawiony jako uzdrowiciel, jest przede wszystkim wcieleniem preegzystującego Logosu (J 1,14), działającego – jak dowiedzą się czytelnicy – w każdym czasie¹⁸. Co więcej, opowiadania o uzdrowieniu, na czele których nie znajduje się uzdrowienie jak u synoptyków (Mt 8,1–4; Mk 1,21–28; Łk 4,31–37), ale nieoczekiwana przemiana przez Jezusa kilkuset litrów wody w „dobre wino” (κακὸν οἶνον, 2,10), zostają podniesione do rangi i funkcji cudów nad naturą. Jezus u Jana zatem nie tyle dokonuje uzdrowień i cudów nad naturą, co – działając jako Bóg – czyni wielkie cuda, z których większość to uzdrowienia. Ponadto, mimo że w tekście Ewangelii jest tylko siedem cudów z powiązaniem i rozwijającym ich treść materiałem narracyjnym, opowiadania o cudach stają się dominantą tekstu, zasadniczym i nieodzownym medium posługi Jezusa oraz środkiem objawienia Boga w ludzkim doświadczeniu¹⁹.

Zanim zatem przyjrzymy się bliżej obrazowi Jezusa jako uzdrowiciela, możemy dostrzec, że wybór i układ opowiadań nakreśliły już z grubsza postać, która oprócz zaspokajania najgłębszych ludzkich potrzeb poprzez to, co można by nazwać cudami nad naturą, działa jako Bóg, objawia Boga i jest

¹³ Zob. dyskusje w R.T. Fortna, *The Gospel of Signs: A Reconstruction of the Narrative Source Underlying the Fourth Gospel*, serie: *Society for New Testament Studies* 11, Cambridge 1970, s. 64; R.T. Fortna, *The Fourth Gospel and Its Predecessor*, Philadelphia 1988, s. 92.

¹⁴ Por. np. Homer, *Iliada* 13,27–30; Dion Chryzostom, *Orationes* 3,30–31; por. np. Hiob 9,8.

¹⁵ Por. Mt 12,24; Łk 11,15; G.H. Twelftree, *In the Name of Jesus...*, dz. cyt., s. 192–194.

¹⁶ Brak opowiadania o usychaniu drzewa figowego może wynikać z tego, że jest ono mniej bezpośrednio związane z zaspokojeniem ludzkiej potrzeby, co jest charakterystyczne dla wszystkich Janowych opowiadań o cudach. Włączenie opowiadania o Jezusie chodzącym po wodzie prawdopodobnie zniwelowało potrzebę włączenia mniej spektakularnego zażegnania burzy.

¹⁷ R. Alan Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel: A Study in Literary Design*, Philadelphia 1983, s. 106.

¹⁸ Por. R. Alan Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel...*, dz. cyt., s. 106.

¹⁹ Por. C.H. Dodd, *The Interpretation of the Fourth Gospel*, Cambridge 1953, s. 207.

Bogiem (por. J 1,1–18). Tę perspektywę wzmacnia słownictwo zastosowane przez ewangelistę.

Słownictwo dotyczące uzdrawiania

Zwraca uwagę fakt, że rzeczownik *δύναμις* („moce”), często kojarzony z cudami z Ewangelii synoptycznych i oznaczający ogólnie uzdrowienia, nie jest przez czwartego ewangelistę w ogóle stosowany²⁰. Zamiast tego często pojawia się czasownik *δύναμαι* („być w stanie coś zrobić” lub „móc”)²¹. W ten sposób akcent zostaje przesunięty z cudownego czynu na moc Jezusa²².

Najbardziej wyrazistym i charakterystycznym terminem, jakiego czwarta Ewangelia używa w odniesieniu do cudów, co ma ogromne znaczenie dla obrazu Jezusa jako uzdrowiciela, jest *σημείον* („znak”)²³. Użycie tego słowa przez Jana najłatwiej zrozumieć w świetle LXX²⁴. W tych Pismach „znak” był prawie zawsze używany w odniesieniu do Boga ukazującego się jako Wszechmocny poprzez wydarzenia zbawcze związane z Mojżeszem²⁵. Wydarzenia te są znakami w tym sensie, że są czymś więcej niż tym, czym się na początku wydają²⁶: ich autorem jest sam Bóg, ujawniający się w tych wydarzeniach jako Zbawiciel.

²⁰ Zob. Mt 7,22; 11,20.21.23; 13,54.58; 14,2; Mk 6,2.14; Łk 10,13; 19,37. Odnośnie do liczby pojedynczej *δύναμις* tłumaczonej jako „cud” lub jego przyczyna w Ewangelii synoptycznych zob. Mk 5,30; 6,5; 9,39; Łk 5,17; 6,19; 8,46; 9,1; W. Grundmann, *dynamai / dynamis*, [w:] *Theologischer Wörterbuch zum Neuen Testament*, vol. 2, Hrsg. G. Kittel, Stuttgart 1960, s. 284–317, zwłaszcza 302–304, 310–313.

²¹ W Ewangelii *δύναμαι* występuje u Mateusza 27 razy; u Marka 33; u Łukasza 26; u Jana 36 razy.

²² Por. W. Grundmann, *dynamai...*, dz. cyt., s. 303. Także np. zob. J 3,2: „Nikt bowiem nie mógłby (*δύναται*) czynić takich znaków, jakie Ty czynisz, gdyby Bóg nie był z Nim”.

²³ Wszystkie z wyjątkiem dwóch (J 2,18 i 6,30) użycia *σημείον* są prawdopodobnie redakcyjne. Por. U. Schnelle, *Antidocetic Christology in the Gospel of John: An investigation of the place of the fourth Gospel in the Johannine school*, Minneapolis 1992, s. 149.

²⁴ Zob. też np. R. Formesyn, *Le Semeion johannique et le Semeion hellénistique*, „Ephemerides Theologicae Lovanienses. Louvain Journal of Theology and Canon Law” 38 (1962), s. 861–894, zwłaszcza 870–877; M. Whittaker, „Signs and Wonders”: *The Pagan Background*, „Studia Evangelica” 5 (1968), s. 155–158.

²⁵ Por. np. Pwp 26,8; Jer 32,20–21; Por. Filon, *De vita Moisis* 1,210; Josephus, *Antiquities of the Jews* 2.274–80; G.H. Twelftree, *Signs, Wonders, Miracles*, [w:] *Dictionary of Paul and His Letters: A Compendium of Contemporary Biblical Scholarship*, serie: *The IVP Bible Dictionary Series*, eds. G.F. Hawthorne, R.P. Martin, D.G. Reid, Downers Grove IL 1993, s. 875.

²⁶ Por. R. Alan Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel...*, dz. cyt., s. 182.

Uwierzytelniają one również tożsamość Bożego pośrednika, uzasadniają i zachęcają do zaufania mu²⁷. Jako „znak” uzdrowienie staje się więc w czwartej Ewangelii czymś więcej niż cudem²⁸, wskazując na prawdziwą tożsamość lub chwałę Jezusa i Jego synowską relację, na równość z Ojcem²⁹, a także na różne przejawy zbawczego daru, który przynosi. To, że cuda są czymś więcej niż fenomenami, funkcjonującymi jako znaki Janowej chrystologii, zostało ujęte w towarzyszących im narracjach, które podchwytyują i rozwijają znaczenie cudu.

Chociaż większość zastosowań słowa „znak” ogólnie dotyczy cudów, to jednak³⁰ czytelnicy odnoszą wrażenie, że wśród nich dużą rolę odgrywa uzdrowienie. O ile bowiem w kilku przypadkach „znak” odnosi się do tzw. cudów nad naturą, o tyle³¹ większa liczba odnosi się do uzdrowień³². Innymi słowy, użycie słowa „znak” przez czwartego ewangelistę sugeruje, że to Jezus jako uzdrowiciel ma napęłnić treścią pojęcie cudu.

Pod koniec Ewangelii, w podsumowaniu, czytelnicy otrzymują informację, że „Jezus czynił jeszcze wiele innych znaków” (J 20,30). Sprawia to wrażenie nie tylko, że było ich o wiele więcej, ale także, że można je przyjąć jako charakteryzujące posługę Jezusa³³. Krótko mówiąc, czwarty ewangelista używa terminu „znak”, aby sprawić wrażenie, że było ich więcej niż reprezentatywnych siedem, ale także że uzdrowienia zajmowały wśród nich poczesne miejsce.

Drugim terminem, którego czwarta Ewangelia używa w odniesieniu do cudów, a który również pomaga zrozumieć Jezusa jako uzdrowiciela, jest *ἔργον* („dzieło”). Z dwudziestu siedmiu wystąpień *ἔργον* w siedemnastu Jezus odnosi się do wykonywania dzieła swojego Ojca³⁴. Rzeczywiście, Jezus nigdy nie mówi, że

²⁷ Por. np. Wj 3,12; 4,1-9; 1 Sam 10,1-9.

²⁸ Inaczej zob. C.H. Dodd, *The Interpretation...*, dz. cyt., s. 140. Odwrotnie, cuda synoptyczne realizowały nadejście królestwa Bożego. Zob. Mt 1,2-6/Łk 7,18-23; Mt 12,28/Łk 11,20.

²⁹ Zob. J 3,2; 7,31; 9,16; 20,30-31.

³⁰ Zob. J 2,23; 3,2; 7,31; 10,41; 11,47; 12,37; 20,30.

³¹ Zob. J 2,11; 6,14.26.

³² Warto zwrócić uwagę na J 6,2: „Szedł za Nim wielki tłum, bo widziano znaki, jakie czynił na tych, którzy chorowali” (por. 3,2). Zobacz również 4,48.54; 9,16; 12,18. Lyle Story zwrócił moją uwagę na użycie przez Jansa słowa *σημαίνω* („oznaczać”, 12,33; 18,32; por. 21,19) w wyjaśnieniu śmierci Jezusa.

³³ Zob. dyskusję w: G. van Belle, *The Meaning of σημεια in Jn 20,30-31*, „Ephemerides Theologicae Lovanienses. Louvain Journal of Theology and Canon Law” 74 (1998), s. 300-325, zwłaszcza 321-325.

³⁴ Zob. J 4,34; 5,20.36 (× 2); 9,3.4; 10,25.32 (× 2).33.37.38; 14,10.11.12; 15,24; 17,4. Por. 7,3, gdzie bracia Jezusa mówią, że powinien on udać się do Judei, aby jego uczniowie mogli zobaczyć „dzieła”, których dokonuje.

są to Jego własne dzieła. Kiedy odnosi się do swoich dzieł, zawsze czyni to w kontekście swojej relacji z Ojcem, który przekazuje dzieło Jezusowi (por. J 5,36)³⁵.

Czasami „dzieło” odnosi się ogólnie do posługi Jezusa³⁶. Niekiedy słowa Jezusa są przedstawiane jako „dzieła”³⁷. Nie można jednak podążać za Rudolfem Bultmannem w jego programie zdegradowania objawieniowego znaczenia cudów Jezusa przez utożsamienie Jego dzieł ze słowami³⁸. Niekiedy bowiem dzieła Jezusa są konkretnie Jego cudami³⁹.

Prawie wszystkie te odniesienia dotyczą Jezusa jako uzdrowiciela⁴⁰. Choć termin ten pokrywa się znaczeniowo z terminem „znak”, w tym sensie, że oba są używane w odniesieniu do cudów jako aktywności Boga, w terminie „dzieło” cała działalność Jezusa zostaje nasycona pojęciem cudu. Z kolei jeśli założymy, że interpretacja ἐργων będzie oparta na LXX⁴¹, w posłudze Jezusa, w tym w jego uzdrowieniach, staje się widoczne, że to Bóg działa twórczo jako Zbawiciel (J 14:10)⁴².

Opowieści o uzdrowieniu

Oprócz sugestii w treści narracji⁴³ zauważyliśmy, że w czterech historiach Jezus jest wyraźnie przedstawiony jako uzdrowiciel. Interesujące, co te historie wnoszą do zrozumienia Jezusa jako uzdrowiciela⁴⁴.

³⁵ Por. K.H. Rengstorf, σημεῖον, [w:] *Theological Dictionary of the New Testament*, vol. 7, eds. G. Kittel, G. Friedrich, transl. G.W. Bromiley, Grand Rapids 1971, s. 200–261, k. 248.

³⁶ Zob. J 4,34; 10,37-38; 14,11; 15,24; 17,4; por. 9,3; 10,25.

³⁷ Zob. J 8,28; 14,10; 15,22.24.

³⁸ Por. R. Bultmann, *Theology of the New Testament*, t. 2, London 1951–1955, 2.59–61.

³⁹ Zob. J 5,20; 7,3,21; 9,4; 10,32 (× 2).33; 14,11–12. Rozróżnienie czwartego ewangelisty między dziełami a słowami można zauważyć w 10,32–38; 14,8–12.

⁴⁰ Zob. J 5,20 (por. 21); 7,21. W 9,4 ἐργων implikuje odniesienie do mającego nastąpić uzdrowienia (por. 9,6–7); w 10,32 (× 2) i 33, choć również odnosi się ogólnie do działalności Jezusa, poprzez wzmiankę o tym, że Jezus czyni siebie Bogiem (por. 5,18), ἐργων zawiera odniesienie do uzdrowienia Jezusa.

⁴¹ Por. G. Bertram, *ergon ktl*, [w:] *Theological Dictionary of the New Testament*, vol. 2, eds. G. Kittel, G. Friedrich, transl. G.W. Bromiley, Grand Rapids 1964, s. 635–652.

⁴² Np. zob. Rdz 2,2; Wj 34,1; Ps 66,5; 77,12.

⁴³ Zob. J 2,23; por. 4,45.48.

⁴⁴ Bardziej szczegółowe i zniuansowane omówienie uwzględniłoby potencjalną różnicę między źródłem a redakcją w odniesieniu do tych opowiadań. Np. zob. R.T. Fortna, *Source and Redaction in the Fourth Gospel's Portrayal of Jesus' Signs*, „Journal of Biblical Literature” 89/2 (1970), s. 151–166.

Uzdrowienie syna urzędnika (J 4,46–54)

Poprzedzenie tego opowiadania, w którym Jezus zostaje formalnie przedstawiony jako uzdrowiciel, uwagą przypominającą czytelnikom, że jest to ten sam Jezus, który przemienił wodę w wino (4,46) i że jest to Jego drugi znak (4,54), wzmacnia oczekiwanie i zwraca uwagę na ogromną moc Jezusa jako uzdrowiciela (por. 4,46–47).

Odpowiedź Jezusa na prośbę ojca brzmi: „Jeżeli znaków i cudów nie zobaczycie (ἔδητε, liczba mnoga), nie uwierzycie (πιστεῦσῆτε, liczba mnoga)” (J 4,48). Ewangelista najprawdopodobniej wstawił to stwierdzenie do opowiadania⁴⁵. Nie dość bowiem, że przerywa ono narrację opowiadania, to jeszcze użyta została liczba mnoga. Wstawienie tego wersetu wyraża co najmniej dwa aspekty poglądów czwartego ewangelisty na Jezusa jako uzdrowiciela.

Po pierwsze, użycie terminu „znaki i cuda”, które Karl Rengstorf nazwał „opatentowanym biblicyzmem” (*patent biblicism*)⁴⁶, stanowi ważne okno na Janowe rozumienie Jezusa jako uzdrowiciela. W tekście Janowym wyrażenie „znaki i cuda” wskazuje na zbawczą moc Boga rozpoznawaną w terażniejszości⁴⁷. Zwrot ten opisuje również zjawiska, które uwierzytelniają przedstawiciela Boga⁴⁸. Innymi słowy, fraza „znaki i cuda” miałyby przekazać czytelnikom Jana, że w cudach Jezus jest identyfikowany jako sprawujący i wyrażający zbawczą moc Boga.

Po drugie, wstawiony werset zawiera założenie, że świadomość Jezusa jako uzdrowiciela może być podstawą wiary dla czytelników⁴⁹. Co znamienne, w liczbie mnogiej Jezus jako uzdrowiciel zwraca się nie tylko do urzędnika (προς αὐτόν), ale także, w kontekście narracji, do tych – w tym czytelników⁵⁰ – którzy wiedzieli o Jego działalności w Jerozolimie (J 4,45, por. 47) i dlatego są w stanie uwierzyć. A jednak upomnienie wyczuwalne w tych słowach stawia pytania o wiarę uzależnioną od cudów⁵¹. O urzędniku i jego rodzinie mówi

⁴⁵ Zob. też np. R. Schnackenburg, *Zur Traditionsgeschichte von Joh 4:46-54*, „Biblische Zeitschrift” 8 (1964), s. 58–88, zwłaszcza 59–62; R.T. Fortna, *Source and Redaction...*, dz. cyt., s. 41; R.T. Fortna, *The Fourth Gospel...*, dz. cyt., s. 5.

⁴⁶ K.H. Rengstorf, *σημείον*, dz. cyt., s. 241.

⁴⁷ Por. Pwp 4,34; 6,22; 7,19; 11,3; 26,8; 29,3; 34,11; zob. też 28,46.

⁴⁸ Zob. np. Wj 4,1–17. Por. Filon, *De vita Moisis* 1,95, także 1,210; *De Spec. Leg.* 2,218.

⁴⁹ Na temat znaków jako centrum i podstawy wiary zob. J 2,11.23 oraz C.R. Koester, *Hearing, Seeing, and Believing in the Gospel of John*, „Biblica” 70/3 (1989), s. 327–348.

⁵⁰ Zob. N. Chibici-Revneanu, *Königlicher Glaube: der basilikos in Joh 4,46-54 als Paradigma eines nachösterlichen Jüngers*, „Biblische Notizen” 136 (2008), s. 85–104, zwłaszcza 97.

⁵¹ Zob. np. B. Lindars, *The Gospel of John*, serie: *New Century Bible Commentary*, London 1972, s. 203; F.J. Moloney, *Belief in the Word: Reading the Fourth Gospel: Jan 1-4*, Minneapolis 1993, s. 185.

się, że uwierzyli (J 4,53), choć przedmiot tej wiary nie jest określony, co pozostawia czytelnikom przypuszczenie, że było to słowo, „które Jezus powiedział do niego” (4,50)⁵².

Ponieważ to właśnie „słowu” Jezusa (τῷ λόγῳ) urzędnik ma uwierzyć, zanim wróci do domu, gdzie zostanie uzdrowionego syna, Jan wyraża pogląd, że podczas gdy początkowe lub ogólne zaufanie do Jezusa jako uzdrowiciela było oparte na „znakach i cudach”, to właśnie wiara w słowo Jezusa zaowocuje konkretnymi uzdrowieniami, przypuszczalnie również wśród czytelników.

Deklaracja, że chłopiec będzie żył (J 4,50.51.53), jest wyrazem bogatego w tej Ewangelii przekonania⁵³ i, jak zobaczymy, ważnym motywem w trzech z czterech opowiadań o uzdrowieniu. „Życie” jest zawsze tym, co daje Bóg (np. 4,10; 6,58), także tym, co ma Jezus po powstaniu z martwych (14,19). Użycie czasownika „ożywiać” (ζωοπιέω) w kolejnej perykopie stawia Syna, który „ożywia”, na równi z Ojcem, który „wskrzesza umarłych i ożywia” (5,21). W działaniu Jezusa jako uzdrowiciela jest więc nie tylko zapowiedź i przedsmak zmartwychwstania, ale także ukazanie jedności Jezusa z Bogiem.

Uzdrowienie paralityka (J 5,1–9)

Poprzez układ narracji⁵⁴ Jan⁵⁵ wzmacnia wrażenie, że uzdrawianie było charakterystyczną działalnością duszpasterską Jezusa, i wykorzystuje inną historię uzdrowienia, aby rozpocząć opis drugiego etapu publicznej posługi Jezusa w Jerozolimie (J 5,1)⁵⁶.

⁵² Wiara w Jezusa wyrażona przez ojca, poganina (J 4,46), a także Samarytan (4,39–42) i „wielu”, przypuszczalnie Żydów, w Jerozolimie (2,23; por. 3,1; 12,11), kontrastuje z antagonizmem i odrzuceniem przedstawionym przez większość Żydów i władze żydowskie (np. 5,16.18; 6,52; 7,1–8,59; 10,19–39; 11,8.45–53; 18,12; 19,7.21.38).

⁵³ Por. J. Ashton, *Understanding...*, dz. cyt., s. 399–405.

⁵⁴ Na temat problemu układu materiału w tym miejscu, np. zob. A.T. Lincoln, *The Gospel...*, dz. cyt., s. 50–58; oraz J. Ashton, *Understanding...*, dz. cyt., s. 44–48, który zauważa (45 n. 12), że dawno temu Tatian „puts John 6 in chs 18-20 of the Diatessaron, before John 4-5 (in chs 21-2)”.

⁵⁵ W świetle charakterystycznego dla Jana zwrotu μετὰ ταῦτα („potem”; zob. następną uwagę) oraz terminów ἐορτή („uczta”) i „Żydzi” w różnych formach, 5,1 przyjmuje się na ogół za napisany przez Jana. Zob. R.T. Fortna, *Source and Redaction...*, dz. cyt., s. 49 (n. 1, cytując F. Spitta, H.H. Wendt i W. Wilkens); oraz J. Louis Martyn, *History and Theology in the Fourth Gospel*, serie: *New Testament Library Series*, Louisville KY 2003, s. 72.

⁵⁶ Zaczynając od μετὰ ταῦτα („potem”), szczególnie Janowy zwrot (zob. J 3,22; 5,1, 14; 6,1; 7,1; 13,7; 21,1) sugeruje nowy epizod w narracji.

Potencjalny symbolizm w trzydziestoosmioletniej chorobie (por. Pwp 2:14) nie jest przedmiotem zainteresowania Jana. Zwraca raczej uwagę na fakt ciężkości choroby, aby przedstawić nadzwyczajną mocą Jezusa jako uzdrowiciela i jego wiedzę, że człowiek ten „czeka już dłuższy czas” (J 5,6). Następujące po tym przynoszące uzdrowienie polecenie Jezusa (J 5,8) staje się tym bardziej niezwykle.

Gdyby pytanie Jezusa „Czy chcesz wyzdrowieć?” (J 5,6) nie wywołało żadnego wyznania wiary⁵⁷, czytelnicy prawdopodobnie doszliby do wniosku, że Jezus jest w stanie uzdrowić bez wiary (por. Mt 8,14–15). Ponadto najbardziej naturalną interpretacją tego dialogu jest to, że chociaż rozmowa ujawnia beznadziejny stan chorego, to jednak człowiek ten składa ukrytą prośbę, aby Jezus pomógł mu wejść do sadzawki⁵⁸. Jan podkreśla w ten sposób, że rozmowa jest wyrazem niewiedzy mężczyzny o tożsamości Jezusa, a zatem dla czytelnika stwierdzeniem o człowieczeństwie Jezusa jako uzdrowiciela.

W poprzednim opowiadaniu powiedziano, że urzędnik uwierzył „słowu, które Jezus powiedział do niego” (J 4,50). W omawianym opowiadaniu, jeśli wiara jest cechą, to cechuje ona osobę Jezusa. Jan mówi bowiem: „Człowiek ów odszedł i doniósł Żydom, że to Jezus go uzdrowił” (J 5,15).

Polecenie Jezusa brzmi: „Wstań, weź swoje łoże i chodź” (J 5,8). Zamierzeniem Jana prawdopodobnie było, aby czytelnicy wzięli to polecenie pod uwagę nie tylko powierzchownie. Z trzynastu przypadków użycia przez Jana słowa *εγείρω* („podnieść”)⁵⁹ pięć pojawia się w wersetych o przywróceniu Jezusa do życia⁶⁰. W niniejszej perykopie czasownik ten jest użyty w dopełniającym historię dialogu. Jezus mówi: „Albowiem jak Ojciec wskrzesza umarłych i ożywia, tak również i Syn ożywia tych, których chce” (J 5,21). Innymi słowy, zgodnie ze słowami dialogu, Męka nie jest zapowiadana, jak przypuszczał Ernst Käsemann, z opóźnieniem, jako być może *postscriptum*⁶¹. Jezus jako uzdrowiciel

⁵⁷ Inne przykłady Janowej cechy niezrozumienia Jezusa przez rozmówcę np. zob. J 2,20; 3,4; 4,10–15; 6,7,52; 7,35; 8,22,57; 11,23–24; 12,29; 13,28; 14,5,8,23; 16,17.

⁵⁸ Por. L.T. Witkamp, *The Use of Traditions in John 5.1-18*, „Journal for the Study of the New Testament” 8/25 (1985), s. 24. Na temat możliwej polemiki odnośnie do możliwości uzdrawiania przez pogańskie bóstwa zob. M. Del Verme, *La città di Gerusalemme come polo soteriologico: religioni di salvezza a Bēthzathá/Bēthesdá* (Gv 5,1-9), „Studi e materiali di storia delle religioni” 75/1 (2009), s. 145–198. Choć polemika mogła być oczywista dla tych, którzy jako pierwsi przekazali tradycję, to wątpliwe jest, by czytelnicy nieznaną Jeruzolimę wychycili ten polemiczny motyw.

⁵⁹ Zob. J 2,19,20,22; 5,8,21; 7,52; 11,29; 12,1,9,17; 13,4; 14,31; 21,14.

⁶⁰ Zob. J 5,8,21; 7,52; 11,29; 13,4; 14,31.

⁶¹ Por. E. Käsemann, *The Testament of Jesus: A Study of the Gospel of John in the Light of Chapter 17*, serie: *The New Testament Library*, London 1968, s. 7.

przynosi życie; Boża moc przywracania życia już pojawia się w narracji. I znów jako uzdrowiciel, który ożywia, Jezus jest przedstawiony w jedności z Bogiem.

Opowiadanie kończy się dość gwałtownie, lub zostaje przerwane, wzmianką o szabacie (J 5,9b)⁶². Szabat nie odgrywał dotąd żadnej roli w opowiadaniu, a wprowadzenie go do narracji przez Ewangelistę odbywa się dokładnie w ten sam sposób jak w opowiadaniu o uzdrowieniu niewidomego⁶³ (por. J 9,14)⁶⁴. Poza znacznikami czasowymi w narracji pasyjnej (J 19,31; 20,1.19), wszystkie odniesienia do szabatu kojarzą się z Jezusem jako uzdrowicielem i związanymi z tym kontrowersjami⁶⁵. W późniejszym opowiadaniu, gdy konflikt Jezusa z władzami religijnymi nawiązuje do tego uzdrowienia (J 7,1–52, por. 21), Jan wykorzystuje szabat, aby pokazać, że dawanie pierwszeństwa prawu prowadzi do niezrozumienia tożsamości Jezusa. W tej historii Jezus twierdzi, że pracuje lub uzdrawia w szabat (J 5,17) na podstawie założenia, że jego Ojciec nie odpoczywał, ale kontynuował pracę w szabat⁶⁶. W ten sposób opowiadanie dostarcza Janowi argumentów do wnioskowania, że Jezus jako uzdrowiciel jest równy Bogu (5,18) i dlatego działa jako Bóg.

Wynikające z tego prześladowanie (διώκω) Jezusa przez Żydów (J 5,16), które jest gdzie indziej tylko wspomniane w słowach: „Jeżeli Mnie prześladowali (ἐδίωξαν), to i was będą prześladować (διώξουσιν)” (J 15,20), sugeruje, że Jan ma na myśli wyraźnie swoich czytelników (interpretacja rozwinięta przez Louisa Martyna)⁶⁷. Oznacza to, że tak jak podczas fizycznej nieobecności Jezusa uzdrowiony człowiek doświadczał prześladowań z powodu wyznania o Jezusie

⁶² Dla omówienia zakresu tradycji Jana zob. L.T. Witkamp, *The Use of Traditions...*, dz. cyt., s. 19 (razem z przyp. 4) oraz 26–38. Nie zostało ustalone, w którym momencie opowieść jest wznawiana. Zob. omówienie różnych sugestii przez R.T. Fortna, *Source and Redaction...*, dz. cyt., s. 52–53. Zgodnie z krytyką formy opowiadania o cudzie najbardziej naturalną kontynuacją i zakończeniem opowiadania jest J 5,15: „Człowiek ów odszedł i doniósł Żydom, że to Jezus go uzdrowił”.

⁶³ Zob. J 5,9c i 9,14: ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ („Jednakże dnia tego był szabat”). Na temat paraleli pomiędzy historiami o uzdrowieniu w J 5 i 9 zob. J.J. Pilch, *Healing in the New Testament: Insights from Medical and Mediterranean Anthropology*, Minneapolis 2000, s. 126–127.

⁶⁴ Zob. np. R.T. Fortna, *Source and Redaction...*, dz. cyt., s. 52; B. Lindars, *The Gospel...*, dz. cyt., s. 215; R.T. Fortna, *The Fourth Gospel...*, dz. cyt., s. 115–16.

⁶⁵ Zob. J 5,9, 10.16.18; 7,22.23 (por. 5,1–9); 9,14.16.

⁶⁶ Zob. np. Philo, *Allegorical Interpretation of Genesis* 1,5–6; por. Iz 58,6–7.

⁶⁷ Zob. J. Louis Martyn, *History and Theology...*, dz. cyt. Nawet jeśli, jak przypuszcza R. Bauckham, *The Audience...*, dz. cyt., s. 116–117, dwupoziomowa strategia lektury Martyna nie sprawdza się w przypadku całej Ewangelii, to istnieją, jak się tu argumentuje, przynajmniej pojedyncze miejsca w tekście, w których historia wspólnoty wydaje się odzwierciedlona. Por. J. Ashton, *Understanding...*, dz. cyt., s. np. 110–113.

i swoim uzdrowieniu, tak czytelnicy doświadczali prześladowań wynikających z wyznania Jezusa jako uzdrowiciela⁶⁸.

Uzdrowienie człowieka, który urodził się niewidomy (J 9,1–7)

Dwie wypowiedzi, jedna o pełnieniu dzieł „dopóki jest dzień” (J 9,4)⁶⁹, i druga o tym, że Jezus jest światłością świata (J 9,5), są powszechnie uznawane jako pochodzące spod ręki ewangelisty⁷⁰. Niespodziewana liczba mnoga w pierwszej wypowiedzi Jezusa: „Potrzeba nam (ἡμῶς)⁷¹ pełnić dzieła [...], dopóki jest dzień” (J 9,4) – jak słusznie argumentował Martyn – jest świadectwem silnej obecności Jezusa w rzeczywistych wydarzeniach, których doświadczal Kościół Janowy⁷². Jednak rozwój narracji odnoszący się do uzdrowienia sugeruje, że wydarzenia doświadczane przez Kościół Janowy to nie tylko podziały wspólnotowe (główna troska Martynta), ale także uzdrowienia. Wspomniana wypowiedź nie oznacza, że czytelnicy tkwią w nocy po ziemskiej posłudze Jezusa⁷³, ale że dzieło Jezusa jako uzdrowiciela jest kontynuowane w ich uzdrowieniach (por. J 14,12).

Dalsza część opowiadania, wraz z towarzyszącym mu dialogiem (J 9,9–41), rzuca światło na Jezusa jako uzdrowiciela w tej Ewangelii. Po pierwsze, użycie płwociny jest znaczące nie jako technika uzdrawiania, ale w fakcie naruszenia przez Jezusa szabatu poprzez pracę nad utworzeniem odrobiny błota (J 9,6.14)⁷⁴.

⁶⁸ Zob. podsumowującą dyskusję w L.T. Witkamp, *The Use of Traditions...*, dz. cyt., s. 34–35. Takie odczytanie jest potwierdzone przez tradycje żydowskie. Np. Tosefta opowiada o R. Ismaelu, znanym z antypatii do heretyków (*b. Ber.* 56b; *b. Szabb.* 116a), odmawiającym Jakubowi z Kefar Sama zgody na uzdrowienie R. Eleazara b. Dama przy użyciu imienia Jezusa (*t. Hui.* 2:22–23). Zob. omówienie w P. Schäfer, *Jesus in the Talmud*, Princeton 2007, s. 52–62.

⁶⁹ Zob. C.H. Dodd, *Historical Tradition...*, dz. cyt., s. 186, gdzie autor sugeruje, że J 9,4 może być zależny od tradycyjnego przysłowia.

⁷⁰ Zob. R.T. Fortna, *Source and Redaction...*, dz. cyt., s. 72, cytując Wellhausena, Wendta, Bultmanna, Wilkensa, Hartke i Schnackenburga. Także zob. np. C.H. Dodd, *Historical Tradition...*, dz. cyt., s. 185–86; J. Bligh, *Four Studies in St John, I: The Man Born Blind*, „Heythrop Journal” 7/2 (1966), s. 132–133; E. Haenchen, *John 2: A Commentary on the Gospel of John, Chapters 7–21*, serie: *Hermeneia*, Philadelphia 1984, 2:41.

⁷¹ Zob. omówienie w: B.M. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, Stuttgart 1994, s. 194.

⁷² Zob. J. Louis Martyn, *History and Theology...*, dz. cyt., s. 40.

⁷³ Por. R.H. Lightfoot, *St. John's Gospel: A Commentary*, Oxford 1956, s. 202.

⁷⁴ W czynieniu błota może być również aluzja do Bożej kreatywności w Rdz 2,7, zatem czyn Jezusa jest jednym z dzieł stworzenia. Zob. C.S. Keener, *The Gospel of John: A Commentary*, Peabody MA 2003, 1:780. Jednak niezależnie od J 9,32 („Od wieków nie słyszano, aby ktoś

Ponownie, pozwala to pokazać, że tożsamość Jezusa jest zbudowana nie w odniesieniu do prawa, ale uzdrowienia, które On oferuje. Skoro błoto było używane przez innych uzdrowicieli, czynność ta może również odzwierciedlać zwyczajność lub człowieczeństwo Jezusa, ponieważ pierwszy opis Jezusa przez uzdrowionego człowieka brzmi: „Człowiek zwany Jezusem uczynił błoto” (J 9,11). Tak więc, zgodnie z wprowadzonym motywem Słowa, które stało się ciałem (J 1,14), dokonując takich czynów, Jezus pozostaje człowiekiem. Po drugie, o ile pójście niewidomego do sadzawki Siloam w celu obmycia się z błota jest aktem wiary, o tyle wiara raczej poprzedza doświadczenie Jezusa jako uzdrowiciela (por. J 4,50).

Po trzecie, ponieważ zarys tej historii odzwierciedla życie Jezusa, pomaga ona w rozpoznaniu Jezusa⁷⁵. To znaczy, zarówno Jezus, jak i człowiek, który urodził się niewidomy, są przedmiotami sporów o ich tożsamość i powodują podział w swoich rodzinach. Kiedy uzdrowiony człowiek jest przesłuchiwany, używa tej samej samoidentyfikacji co Jezus („ja jestem”). Obaj mężczyźni wywołują i znoszą nieprzychylnie odpowiedzi. Co więcej, jakby zapowiadając proces Jezusa, władze nie wierzą uzdrowionemu mężczyźnie. Ponownie Męka przysłania posługę Jezusa, także jako uzdrowiciela.

Po czwarte, uzdrowiony człowiek przechodzi w rozmowie o tożsamości Jezusa od „człowieka” (J 9,11) przez „proroka” (J 9,17) do „od Boga” (J 9,33)⁷⁶. Skoro uzdrowiony człowiek zostaje wyrzucony (J 9,34–35), narrator twierdzi, że każdy, kto „uzna Jezusa za Mesjasza, zostanie wyłączony z synagogi” (J 9,22), a Mesjasz jest „od Boga” (J 7,25–29; 17,3), to deklaracja uzdrowionego, że Jezus jest od Boga (J 9,33), stanowi deklarację, że Jezus jest Mesjaszem⁷⁷. Możemy więc przypuszczać, że Jezus jako uzdrowiciel był jednocześnie podstawą wyznania wiary czytelników (por. J 20,30–31)⁷⁸ i zarazem przyczyną podziału, który spowodował ich wykluczenie z synagogi.

otworzył oczy niewidomemu od urodzenia”) czwarty ewangelista nie wyraża (dalszego) zainteresowania tym motywem.

⁷⁵ Por. C.R. Koester, *Symbolism in the Fourth Gospel: Meaning, Mystery, Community*, Minneapolis 2003, s. 44.

⁷⁶ Por. C.R. Koester, *Symbolism...*, dz. cyt., s. 41.

⁷⁷ W drugiej części dialogu, tym razem z Jezusem (J 9,35–41), uzdrowiony człowiek wyznaje Jezusa jako Syna Człowieczego (J 9,35) i Pana oraz oddaje Mu pokłon (J 9,38).

⁷⁸ Zob. H. Roose, *Joh 20,30f.: Ein (un)passender Schluss? Joh 9 und 11 als primäre Verweisstellen der Schlussnotiz des Johannesevangeliums*, „Biblica” 84 (2003), s. 326–343.

Wskrzeszenie Łazarza (J 11,1–53)⁷⁹

Siódmym i kulminacyjnym znakiem zamykającym pierwszą część Ewangelii jest opowiadanie o wskrzeszeniu Łazarza. Ponieważ jest to także najdłuższa, obok Męki Pańskiej, ciągła narracja, nie ma wątpliwości, że właśnie to opowiadanie ma dla czwartego ewangelisty ogromne znaczenie⁸⁰. Raz jeszcze tożsamość Jezusa jest nierozzerwalnie związana z jego mocą uzdrawiania, przynoszącą życie – życie wieczne (por. 11, 25–26) – za cenę własnego⁸¹.

W tym, co stanowi prawdopodobnie teologiczny punkt kulminacyjny narracji (J 11,23–27)⁸², Jezus jako uzdrowiciel jest „zmarłychwstaniem i życiem” (J 11,25); to także „Mesjasz, Syn Boży, który miał przyjść na świat” (J 11,27). Warto zauważyć, że zwrot „Mesjasz, Syn Boży” występuje gdzie indziej tylko w zdaniu zwińczającym Ewangelię (J 20,31)⁸³. Wynika z tego jasno nie tylko, że Jezus jest postrzegany przez pryzmat uzdrowiciela⁸⁴, ale także, że jako uzdrowiciel jest On przedmiotem wiary dla czytelników. Rola Jezusa, jak również Jego tożsamość są związane z uzdrowieniem w tym sensie, że uzdrowienia są znakami (por. J 11,47), w których widoczna jest chwała Boża (J 11,40), a On i Syn są uwielbieni (J 11,4)⁸⁵.

⁷⁹ Na temat zakresu opowieści o Łazarzu np. zob. A.T. Lincoln, *The Gospel...*, dz. cyt., s. 316–317.

⁸⁰ O tym, że obecna forma opowieści o Łazarzu jest wynikiem połączenia dwóch odrębnych relacji o tej historii, zob. D. Burkett, *Two Accounts of Lazarus' Resurrection in John 11*, „Novum Testamentum” 36/3 (1994), s. 209–232.

⁸¹ Zob. B. Byrne, *Lazarus: A Contemporary Reading of John 11:1–46*, serie: *Zacchaeus Studies: New Testament*, Collegeville MN 1991, s. 84.

⁸² Por. O. Hofius, *Die Auferweckung des Lazarus: Joh 11,1–44 als Zeugnis narrativer Christologie*, „Zeitschrift für Theologie und Kirche” 102/1 (2005), s. 17–34.

⁸³ Określenie „Syn Boży” jest też silnie związane z Jezusem jako uzdrowicielem: J 5,25; 10,36; 11,4,27; 19,7 (por. 5,17–18; 10,32–33). Zob. też 1,34,49; 3,18; 20,31. Na temat *ανθρώπου* (z człowieka) zamiast *θεού* („z Boga”) jako preferowanej interpretacji 9,35, zob. B.M. Metzger, *A Textual Commentary...*, dz. cyt., s. 194.

⁸⁴ To opowiadanie o uzdrowieniu jest jedynym pewnym miejscem w Ewangelii, gdzie jakaś postać odnosi się do Jezusa jako Pana (J 11,2). Na temat problemów tekstowych związanych z J 4,1 i J 6,23 np. zob. E. Haenchen, *John 2: A Commentary...*, dz. cyt., s. 1:218, 280–281. Dopiero po zmarłychwstaniu (J 20,2,13,18,20,25,28), także w dodatku (J 21,4–14), jedna z postaci odnosi się do Jezusa jako „Pana” w sensie transcendentnym (J 21,7,12).

⁸⁵ Choć Jan nie zwraca uwagi na nazwę zwyczajową *Ἐλεῖσαρος* (np. Josephus używa jej dziewięćdziesiąt razy), czasem, jak w tym opowiadaniu, jest ona skrócona do *Ἄλζαρος*, aby czytelnicy mogli zauważyć, że oznacza „Bóg pomaga”; *Ἄλζαρος*, [w:] W. Bauer, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago 1957, s. 581.

Jednak, mimo początkowego śmiałego wyznania Marty o Jezusie jako Mesjaszu, opowiadanie przedstawia najbardziej ludzki obraz Jezusa jako uzdrowiciela, do tej pory jedynie sugerowany (zob. J 9,11; por. wcześniej J 5,1–9). Na widok smutku żałobników Jezus „wzruszył się w duchu, rozrzewnił” (J 11,33)⁸⁶. A na wieść o śmierci Łazarza, którego kochał (J 11,36, por. J 11,3), „Jezus zapłakał” (J 11,35), a następnie „ponownie, okazując głębokie wzruszenie, przyszedł do grobu”⁸⁷.

Jak zauważył Barnabas Lindars, opowiadanie to jest, ze wszystkimi szczegółami dotyczącymi opłakujących kobiet, kamienia zakrywającego pieczarę, opasek i chusty (por. J 20,7) oraz wyjścia Łazarza z grobu, swego rodzaju próbą generalną przed zmartwychwstaniem⁸⁸. Tak więc, ponownie dla czwartej Ewangelii, doświadczenie Jezusa jako uzdrowiciela jest doświadczeniem Jego mocy zmartwychwstania⁸⁹.

Moment uzdrowienia przy grobie (J 11,38) – punkt kulminacyjny narracji⁹⁰ – to Jezus wołający „donośnym głosem: «Łazarzu, wyjdź na zewnątrz!»” (J 11,43). Po tej kulminacji następuje reakcja na głos Jezusa: „wyszedł zmarły” (J 11,44). Zarówno w poleceniu, jak i reakcji Jezus jako uzdrowiciel zaczyna odgrywać swoją obiecaną eschatologiczną rolę powoływania: „wszyscy, którzy spoczywają w grobach, usłyszą głos Jego” (J 5,28; por. J 5,25–29)⁹¹.

Opowiadanie sugeruje silny związek między wiarą a uzdrowieniem przez Jezusa (J 11,15.48). Wskreszenie uzasadnia istniejącą wiarę w Jezusa (J 11,45, por. J 11,27), która pozwoli wierzącym żyć, nawet jeśli umrą (J 11,25.26). Dla poszukujących cudów wiara ma poprzedzać doświadczenie cudu (J 11,40); dla innych cud staje się podstawą wiary (J 11,45.48). Z kolei cud uzdrowienia staje się podstawą stale składanego świadectwa⁹² i osiągnięć w pozyskiwaniu wiernych

⁸⁶ Na temat trudności, jakie tłumacze mieli z *ἐνεβριμῆσατο τὸ πνεῦμα καὶ ἐτράξεν ἑαυτὸν*, np. zob. C.K. Barrett, *The Gospel According to St. John*, Philadelphia 1978, s. 398–400.

⁸⁷ J 11,38 (*πάλιν ἐμβριμώμενος*). Motyw ten ma charakter redakcyjny – zob. R.T. Fortna, *The Fourth Gospel...*, dz. cyt., s. 107. Lyle Story zwrócił mi uwagę, że wobec tego, iż *ἐμβριμάομαι* jest w innych przypadkach używany w Nowym Testamencie w odniesieniu do mocnego lub surowego upomnienia (*Wielki Słownik Grecko-Polski* podaje znaczenia „parskać z gniewu”; „karcic, ganic”; „wzruszać się, wstrząsać się”) (Mt 9,30; Mk 1,43; 14,5; por. *ἐμβριμάομαι*, [w:] W. Bauer, *A Greek-English Lexicon...*, dz. cyt., s. 322), użycie słowa przez Jana mogło sugerować czytelnikom, że Jezus „skarcił się” za emocje lub brak podjęcia działań wcześniej. Por. B. Lindars, *Rebuking the Spirit: A New Analysis of the Lazarus Story of John 11*, „New Testament Studies” 38/1 (1992), s. 89–104.

⁸⁸ Por. B. Lindars, *The Gospel...*, dz. cyt., s. 382.

⁸⁹ Por. Paweł np. w Rz 8,11; 1 Kor 6,14; 15,12.14.17; 2 Kor 4,14.

⁹⁰ Por. E. Reinmuth, *Lazarus and his Sisters – What was John's Point?*, „Review of Theological Literature” 11 (1999), s. 7–20.

⁹¹ Por. B. Lindars, *The Gospel...*, dz. cyt., s. 402.

⁹² Zob. J 12,17: „Dawał więc świadectwo ten tłum” (*ἐμαρτύρει*, imperfect active, por. 12,17–18).

(J 12,19). Można więc wnioskować, że ciągle doświadczanie Jezusa jako uzdrowiciela byłoby istotną częścią ewangelizacji prowadzonej przez czytelników.

Wnioski

Tekst Ewangelii Jana jest tak ściśle powiązany z tożsamością Jezusa jako dającego życie (J 1,4; 20,31), że analiza jednego motywu – w naszym przypadku uzdrowienia – prowadzi czytelnika do wszystkich pozostałych. Widzieliśmy, po pierwsze, że chociaż nie jest to główny temat Ewangelii, obraz Jezusa jako uzdrowiciela nie jest bynajmniej niewyraźny⁹³. Uzdrowienie jest tematem czterech z siedmiu opowiadań o cudach i związanych z nimi dialogów. Termin „dzieło” nadaje całej postudze Jezusa charakter cudu, ponieważ działa On twórczo jako Bóg Zbawiciel, a słowo „znak” pogłębia wrażenie, że czynienie cudów charakteryzowało posługę Jezusa i że wśród Jego cudów dominującym było uzdrawianie. Jednak akt uzdrowienia nie był tylko przywróceniem funkcji cielesnych. Biorąc pod uwagę, że dla czytelników Janowych choroba nie była jedynie fizycznym uszczerbkiem, ale stanem pozbawionym wartości, który upośledzał relacje⁹⁴, uzdrowienie przez Jezusa wносиło w życie wartość i naprawiało relacje.

Ponadto, po drugie, widzieliśmy, że obraz Jezusa jako uzdrowiciela jest obrazem osoby o niezrównanej mocy. Rzeczywiście, programowe opowiadanie o przemianie wody w wino i nadzwyczajny charakter wszystkich opowiadań o cudach czynią z uzdrowienia integralną część posługi Tego, który w prologu został przedstawiony jako będący u Boga – jako Bóg – od początku działający jako pośrednik Boga, aby zaspokoić ludzkie potrzeby (J 1,1–18). Jednak, choć Bóg w Jezusie ukazuje się poprzez blask cudów⁹⁵, to właśnie w uzdrowieniu najwyraźniej widać, że Bóg jest prawdziwie wcielony⁹⁶.

Po trzecie, jasne jest, że Jezus jako uzdrowiciel przynosi życie. W różnym stopniu w każdym opowiadaniu o uzdrowieniu wspomniana i zarysowywana jest Jego Męka⁹⁷. Z perspektywy czytelników obecność Jezusa jako uzdrowiciela jest wyrazem przynoszącej życie mocy zmartwychwstania (por. J 9,4; 11,24–26) oraz podstawą ich wiary i ewangelizacji. Z deklaracji Marty o wierze w Jezusa jako uzdrowiciela – „Ty jest Mesjasz, Syn Boży” (J 11,27), odzwierciedlonej

⁹³ Por. C.H. Dodd, *Historical Tradition...*, dz. cyt., s. 174.

⁹⁴ Por. np. J.J. Pilch, *Healing in the New Testament...*, dz. cyt., s. 12–13.

⁹⁵ Por. E. Käsemann, *The Testament of Jesus...*, dz. cyt., s. 21.

⁹⁶ Por. J 1,14; 11,33,35,38.

⁹⁷ Zob. J 4,50.51.53; 5,21; 11,16.44.46–53.

w deklaracji celu Ewangelii, która opiera się na znakach (J 20,30–31) – czytelnicy są zobowiązani wyciągać wnioski nie tylko dotyczące wyraźnie nakreślonej tożsamości Jezusa jako uzdrowiciela, ale także o tym, że wiara w Niego, zwłaszcza jako właśnie uzdrowiciela, przynosi życie pochodzące od Boga.

Bibliografia

- Ashton J., *Understanding the Fourth Gospel*, Oxford 2007.
- Barrett C.K., *The Gospel According to St. John*, Philadelphia 1978.
- Bauckham R., *The Audience of the Gospel of John*, [w:] R. Bauckham, *The Testimony of the Beloved Disciple: Narrative, History, and Theology in the Gospel of John*, Grand Rapids 2007, s. 113–123.
- Bauer W., *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago 1957.
- Belle C. van, *The Meaning of σημεια in Jn 20,30–31*, „Ephemerides Theologicae Lovanienses. Louvain Journal of Theology and Canon Law” 74 (1998), s. 300–325.
- Bertram G., *ergon ktl*, [w:] *Theological Dictionary of the New Testament*, vol. 2, eds. G. Kittel, G. Friedrich, transl. G.W. Bromiley, Grand Rapids 1964, s. 635–652.
- Bligh J., *Four Studies in St John, I: The Man Born Blind*, „Heythrop Journal” 7/2 (1966), s. 129–144.
- Bultmann R., *Theology of the New Testament*, t. 2, London 1951–1955.
- Burkett D., *Two Accounts of Lazarus’ Resurrection in John 11*, „Novum Testamentum” 36/3 (1994), s. 209–232.
- Byrne B., *Lazarus: A Contemporary Reading of John 11:1–46*, serie: *Zacchaeus Studies: New Testament*, Collegeville MN 1991.
- Chibici-Revneanu N., *Königlicher Glaube: der basilikos in Joh 4,46–54 als Paradigma eines nachösterlichen Jüngers*, „Biblische Notizen” 136 (2008), s. 85–104.
- Culpepper Alan R., *Anatomy of the Fourth Gospel: A Study in Literary Design*, Philadelphia 1983.
- Dodd C.H., *Historical Tradition in the Fourth Gospel*, Cambridge 1963.
- Dodd C.H., *The Interpretation of the Fourth Gospel*, Cambridge 1953.
- Formesyn R., *Le Sêmeion johannique et le Sêmeion hellénistique*, „Ephemerides Theologicae Lovanienses. Louvain Journal of Theology and Canon Law” 38 (1962), s. 861–894.
- Fortna R.T., *Source and Redaction in the Fourth Gospel’s Portrayal of Jesus’ Signs*, „Journal of Biblical Literature” 89/2 (1970), s. 151–166.
- Fortna R.T., *The Fourth Gospel and Its Predecessor*, Philadelphia 1988.
- Fortna R.T., *The Gospel of Signs: A Reconstruction of the Narrative Source Underlying the Fourth Gospel*, serie: *Society for New Testament Studies* 11, Cambridge 1970.
- Grundmann W., *dynamai / dynamis*, [w:] *Theologischer Wörterbuch zum Neuen Testament*, vol. 2, ed. G. Kittel, Stuttgart 1960), s. 284–317.
- Haenchen E., *John 2: A Commentary on the Gospel of John, Chapters 7–21*, serie: *Hermeneia*, Philadelphia 1984.
- Hofius O., *Die Auferweckung des Lazarus: Joh 11,1–44 als Zeugnis narrativer Christologie*, „Zeitschrift für Theologie und Kirche” 102/1 (2005), s. 17–34.

- Käsemann E., *The Testament of Jesus: A Study of the Gospel of John in the Light of Chapter 17*, serie: *The New Testament Library*, London 1968.
- Keener C.S., *The Gospel of John: A Commentary*, Peabody MA 2003.
- Koester C.R., *Hearing, Seeing, and Believing in the Gospel of John*, „Biblica” 70/3 (1989), s. 327–348.
- Koester C.R., *Symbolism in the Fourth Gospel: Meaning, Mystery, Community*, Minneapolis 2003.
- Lightfoot R.H., *St. John's Gospel: A Commentary*, Oxford 1956.
- Lincoln A.T., *The Gospel According to Saint John*, serie: *Black's New Testament Commentaries*, London–New York 2005.
- Lindars B., *Rebuking the Spirit: A New Analysis of the Lazarus Story of John 11*, „New Testament Studies” 38/1 (1992), s. 89–104.
- Lindars B., *The Gospel of John*, serie: *New Century Bible Commentary*, London 1972.
- Lindars B., *Traditions behind the Fourth Gospel*, [w:] *L'Évangile de Jean: Sources, rédaction, théologie*, ed. M. de Jongc, serie: *Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium* 44, Gembloux 1977, s. 107–124.
- Martyn Louis J., *History and Theology in the Fourth Gospel*, serie: *New Testament Library Series*, Louisville KY 2003.
- Metzger B.M., *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, Stuttgart 1994.
- Moloney F.J., *Belief in the Word: Reading the Fourth Gospel: Jan 1-4*, Minneapolis 1993.
- Neiryneck F., *John and the Synoptics*, [w:] *L'Évangile de Jean: Sources, rédaction, théologie*, ed. M. de Jongc, serie: *Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium* 44, Leuven 1987, s. 73–106.
- Pilch J.J., *Healing in the New Testament: Insights from Medical and Mediterranean Anthropology*, Minneapolis 2000.
- Reinmuth E., *Lazarus and his Sisters – What was John's Point?*, „Review of Theological Literature” 11 (1999), s. 7–20.
- Rengstorff K.H., *σημείον*, [w:] *Theological Dictionary of the New Testament*, vol. 7, eds. G. Kittel, G. Friedrich, transl. G.W. Bromiley, Grand Rapids 1971, s. 200–269.
- Roose H., *Joh 20,30f.: Ein (un)passender Schluss? Joh 9 und 11 als primäre Verweisstellen der Schlussnotiz des Johannesevangeliums*, „Biblica” 84 (2003), s. 326–343.
- Schäfer P., *Jesus in the Talmud*, Princeton 2007.
- Schnackenburg R., *Zur Traditions-geschichte von Joh 4:46-54*, „Biblische Zeitschrift” 8 (1964), s. 58–88.
- Schnelle U., *Antidocetic Christology in the Gospel of John: An investigation of the place of the fourth Gospel in the Johannine school*, Minneapolis 1992.
- Twelftree G.H., *In the Name of Jesus: Exorcism Among Early Christians*, Grand Rapids 2007.
- Twelftree G.H., *Jesus the Healer in the Fourth Gospel: Bringing Life from God*, [w:] *Portraits of Jesus in the Gospel of John: A Christological Spectrum*, ed. C.R. Koester, London 2019, s. 77–90.
- Twelftree G.H., *Signs, Wonders, Miracles*, [w:] *Dictionary of Paul and His Letters: A Compendium of Contemporary Biblical Scholarship*, serie: *The IVP Bible Dictionary Series*, eds. G.F. Hawthorne, R.P. Martin, D.G. Reid, Downers Grove IL 1993, s. 875.
- Verme Del M., *La città di Gerusalemme come polo soteriologico: religioni di salvezza a Bēthzathá/Bēthesda (Gv 5,1-9)*, „Studi e materiali di storia delle religioni” 75/1 (2009), s. 145–198.

Whittaker M., „*Signs and Wonders: The Pagan Background*,” „*Studia Evangelica*” 5 (1968), s. 155–158.

Witkamp L.T., *The Use of Traditions in John 5.1-18*, „*Journal for the Study of the New Testament*” 8/25 (1985), s. 19–47.

GRAHAM H. TWELFTREE (PROF.) – emerytowany profesor katedry Nowego Testamentu i Wczesnego Chrześcijaństwa Charlesa L. Holmana oraz Regent University School of Divinity w Wirginii, obecnie jest profesorem Nowego Testamentu i Wczesnego Chrześcijaństwa w London School of Theology. Wykształcenie zdobył na uniwersytetach w Adelajdzie i Oksfordzie, a doktorat na Uniwersytecie w Nottingham. Jego ostatnia publikacja to *The Gospel According to Paul: A Reappraisal* (Cascade). Obecne zainteresowania badawcze obejmują biblijne tradycje dotyczące cudów (Brill) oraz wczesne chrześcijaństwo i problem magii (Cambridge University Press).